

**Mensenrechten tussen retoriek en
realiteit.**

Stephan Parmentier (ed.), *Tegenspraak-*
cahier 14, Mys & Breesch, 1994.

Door de invoering van een nieuw artikel 23 in de Grondwet is een belangrijke stap gezet in de ontwikkeling van de mensenrechten in ons land. Op die manier werden immers de burgerlijke grondrechten waarmee de Grondwet traditioneel aanvangt, zoals de vrijheid van meningsuiting of de onschendbaarheid van de woning, aangevuld met de meer moderne economische, sociale en culturele rechten, zoals het recht op sociale zekerheid of het recht op culturele ont-plooiing.

In verschillende van de 17 bijdragen van het boek wordt dieper ingegaan op deze interessante ontwikkeling, waardoor het begrip mensenrechten niet alleen verbreed wordt, maar tegelijk ook blootgesteld aan meer kritiek. De cynische reacties van jonge krakers over het pas ingevoerde grondrecht op een behoorlijke huisvesting zijn in dit verband sprekend. Maar het zijn niet alleen de slachtoffers van de maatschappij die bedenkingen hebben bij de nieuwe retoriek, ook een rechtsgeleerde als François Rigaux relateert in zijn tekst de betekenis van deze grondrechten van de tweede generatie. Volgens hem is de kwalificatie als *rechten* grotendeels ideologisch, omdat ze niet juridisch afdwingbaar zijn en ze slechts een programma oplegen voor de staat om het lot van haar onderdanen te verbeteren.

In zijn bijdrage lijkt Koen Raes precies die kloof tussen de oude en de nieuwe vormen van mensenrechten te overbruggen. Zijn onderzoek betreft het vraagstuk van de verantwoordelijkheid voor de naleving van

mensenrechten en van de invulling van het begrip *grondplichten*. Hij komt tot de vaststelling dat alle grondrechten een collectieve plicht tot solidariteit meebrengen, en dat ook op het individu een verantwoordelijkheid rust om bij te dragen tot de collectieve goederen en instituties die vereist zijn om die grondrechten te garanderen en te doen respecteren. De auteur vertrekt daarbij van de stelling dat ook de klassieke vrijheidsrechten moeten worden opgevat als gelijkheidsrechten, met name als *gelijke rechten op vrijheden*. De tegenstelling tussen vrijheid en gelijkheid is een valse tegenstelling, althans indien men specifieke vrijheden voor iedereen garant wil stellen en naar gelijke vrijheid streeft. Als voorbeeld verwijst Raes naar de vrouwenbeweging, die slechts haar vrijheid kon bereiken ten opzichte van het patriërchaat, door gelijke rechten af te dwingen. Maar ook de mythe, als zou de overheid bij de verwezenlijking van de sociale grondrechten steeds uiting geven aan paternalisme, wordt weerlegd. Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen het verzekeren van een minimaal pakket sociaal-economische goederen door de overheid enerzijds, en de verantwoordelijkheid van individuele personen voor de doeleinden die ze ermee nastreven anderzijds.

Eigenlijk zou zulke theorie de basis moeten vormen bij de interpretatie van artikels uit mensenrechtenverdragen, zonet blijft het juridisch natte vinger werk.

De gedachten zijn niet vast te houden, en ondertussen heeft zich alweer een nieuwe generatie mensenrechten ontwikkeld, de derde, met daarin ondermeer het recht op vrede, het recht op een gezond milieu en het recht op ontwikkeling.

Mark Van Hoecke waarschuwt in

dit verband heftig tegen een ecologisch natuurrecht, waarbij de mens slechts een bescheiden bijrolletje krijgt toebedeeld en de natuur tot ware juridische bloei komt. Deze conceptie is fundamenteel anti-humanistisch, luidt het standpunt van de auteur, en daarom moet ze radicaal bestreden worden.

Minder verkrampt reageert François Ost op dezelfde thematiek, door uitdrukkelijk te verwijzen naar een derde weg. Weliswaar volgt hij de tegenargumenten van Van Hoecke, en voegt er zelfs nog enkele aan toe, waaronder het anti-sciëntisme dat vaak met de stellingen van de *deep ecology* samengaat. Maar het ontlopen van de confrontatie met de ecologie beschouwt hij als een zware tekortkoming, precies omdat de theorie van de mensenrechten ervoor moet opgewassen zijn om al haar verborgen mogelijkheden te ontdekken. De bescherming van de natuurlijke omgeving is een noodzakelijke voorwaarde voor het voortbestaan van de mens, wat betekent dat het veeleer een probleem is van verantwoordelijkheid dan van rechten. In onze verhouding met de natuur mogen we niet gevangen blijven in een individualistische denktrant, wat het gevolg zou zijn van het toekennen van specifieke *subjectieve rechten*. Het is daarom juist te spreken van een legitiem belang dat we gezamenlijk bezitten, om te genieten van een gezonde en evenwichtige omgeving. Bovendien moet daarbij ook rekening gehouden worden met de belangen van de toekomstige generaties.

Analoog hiermee is de oplossing die Rigaux voorstelt voor het probleem van de derde generatie mensenrechten in het algemeen: eerder dan zich te verliezen in de zoektocht naar een illusoir subject, stelt hij voor

deze nieuwe rechten te zien als de uitdrukking van een systeem van objectief recht. In die opvatting wordt het mensenrechten-concept wel volledig omgevormd tot een *beleidsinstrument van de mensheid*, zoals Frank Fleerackers het gepast uitdrukt in zijn artikel.

De moeizame praktijk van zo'n nieuw onderdeel van het mensenrechten-discours, het internationaal humanitair recht, wordt toegelicht door Wilfried Remans. Uit zijn beschrijving blijkt dat de retoriek nog ver voorligt op de realiteit.

Koen De Feyter onderzoekt de mogelijkheid om de mensenrechten te doen eerbiedigen via het gebruik van ontwikkelingssamenwerking. De auteur geeft een pluim aan het huidige beleid van ons land, maar pleit ervoor dat de toetsing van het beleid inzake ontwikkelingssamenwerking een wettelijke basis zou krijgen.

De vluchtelingenproblematiek weegt steeds verder door in de mensenrechtenschaal, merkt Ilse Verbist op. Daarom kan men niet voorbijgaan aan de vraag hoe men over de hele wereld de vluchtelingenstroom tracht

te leiden of in te dijken. Ze stelt daarbij vast dat in Zuid-Amerika en in Afrika getracht wordt het begrip vluchteling ruimer te definiëren, terwijl in Europa alles ondernomen wordt om het aantal asielzoekers tot een minimum te herleiden.

Uitdagend in dat verband is de vraag van Bernard Hubeau, of het burgerschap van de Europese Unie nog gekoppeld moet worden aan de nationaliteit van een lidstaat, veeleer dan aan een reële band ermee? De keuze die het Verdrag van Maastricht maakt noemt hij een vorm van *grondrechtelijk protectionisme*.

Een bevolkingsgroep die grotendeels rechteloos is gebleven, zijn de gedetineerden. Greet Smaers gaat na in welke mate artikel 3 EVRM hier uitkomst kan bieden, maar zij moet vaststellen dat het toepassingsgebied zeer restrictief wordt omschreven. Interessant zijn haar suggesties om de rechtspositie toch te verbeteren.

Voorts wordt onderzocht door Herman Nys hoe de bio-ethiek in ons land in een rechtskader kan worden gepast, en geeft Lode Van Oustrive een omstandige beschrijving van een aan-

tal aspecten van de ordehandhaving, na de invoering van de wet op het politieambt.

Het thema van het recht op privacy wordt aangesneden door Patrick Humblet, in zijn opstel over de toepassing van dit grondrecht in arbeidsrelaties. De auteur geeft een genuanceerd beeld van de regels die gelden bij deze hedendaagse vorm van klasstrijd. Gênant is zijn vaststelling, dat de rechters - tegen de geest van de wetgeving in - meer dan eens het recht op privacy van de werknemers miskennen, terwijl het recht op privacy van de onderneming (bv. fabrieksgeheim) met de beste zorgen wordt omgeven. *Democratisering van het bedrijfsleven is broodnodig*, besluit hij, *zoniet moet men niet verwonderd zijn dat werknemers die 8 à 9 uren per dag, elf maanden per jaar, aan een autoritair regime worden onderworpen, plots geen democraten meer blijken te zijn.*

Voorts zijn er bijdragen van Jan Herman Burgers, Leo Zwaak en Roel De Lange. Inleider en eindredacteur is Stephan Parmentier.

Eric Torrekens